

ҲАБИБ САЪДУЛЛА. ҲАЁТ ВА ИЖОД ЙЎЛИ

Аҳмаджон Мухторжонов

НамМҚИ магистранти

АННОТАЦИЯ

Мақолада шоир Ҳабиб Саъдулла ижоди тасвирланган

Калит сўзлар: шеърият, лирика, ўхшатиш

Ўзбекистон Халқ шоири, Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти соҳиби Ҳабиб Саъдулланинг бетакрор ижоди, жанр ранг-баранглиги билан ҳам ўзига хос жозоба касб этади. Истиқлол куйчиси, эрк ва виждон шоири сифатида адабиётимиз саҳифаларига муҳрланган барҳаёт сиймо ва унинг ижоди ҳақида Озод Шарофиддинов, Алихон Халилбеков, Эркин Худойбердиев каби адабиётшунос олимлар илмий-таҳлилий тадқиқот ишларини турли оммабоп нашрлар орқали ҳамда алоҳида китоб ҳолида кенг омма ҳукмига ҳавола қилишган.

Ёш тадқиқотчилардан, наманган фарзанди, устоз ижодкорнинг неварашоғирди Шоҳсанам Эрманбетова ўз изланишларини устоз адабиётшунослардан фарқли ўлароқ, шоирнинг лирикасидаги айрича хусусиятларга қаратиб, Ҳабиб Саъдулла лирикасида инсон характери ифодаси, характер яратишда табиат тасвири, лирик қаҳрамон ва муаллиф образи, лирикада анъана ва ўзига хослик каби жиҳатлар билан талқинлар таркибини тўлдиришга муваффақ бўлган.

Миллий мустақиллик туфайли мамлакатда рўй бераётган ижтимоий ўзгаришлар бадиий адабиётда эркин ва холис ёритилмоқда. Айниқса, миллий истиқлол ғояларининг халқ онгига, қалбига етиб боришида катта рол ўйновчи шеърият ўзининг масъулиятли ва шарафли вазифасини тўлақонли бажаришга киришди. Шунинг учун ҳам бу даврга келиб, мамлакатдаги ҳаётни, кишиларнинг

орзу-умидларини, кечинма ва интилишларини холис ҳамда ҳаққоний кўрсатадиган асарлар вужудга кела бошлади.

Адабиётнинг энг буюк ва муқаддас бурчи одамга унинг кимлигини кўрсатишдир. Бадиий адабиётда, энг аввало, инсон ва унинг тақдири, руҳий олами ва кечинмалари тасвирланади. Лирикани фикр ва ҳис-туйғулар синтезининг теранлашган формаси, дейишади. Бу ҳол унинг якка, ёлғиз моҳиятларидан теран фалсафий умумлашмаларга келишида, бугунги воқелигимиздан келажакка дахлдор белгиларни кўриши ва топа билишида, уларни умумлаштира олишида намоён бўлади. У, биринчи навбатда, инсоннинг маънавий-маърифий тасаввурларини шакллантиради. Инсоннинг фақат ақлий қувватигагина эмас, унинг руҳий ҳолатига ҳам таъсир этади.

Адабиётшунос Й. Солижонов таъкидлаганидек, “Сўз - инсонга хос ички ва ташқи дунёнинг таржимони. Сўзнинг қудрати, гўзаллиги, маънодорлиги, таъсир кучи айниқса, шеърда аниқ кўзга ташланади.”

Шоир шеърлари орқали инсоннинг ички олами, характери, орзу-истаклари ва туйғуларини очиб берар экан, унда шу реал борлиқнинг ижтимоий-сиёсий, фалсафий, руҳий-маънавий қиёфасини ҳам тасвирлайди.

Мана шу тасвирдан қаламга олинаётган даврнинг ижтимоий, иқтисодий ва маънавий образи вужудга келади. Бу лирик қаҳрамон бўлиб, унга нисбатан, албатта, шоир туйғулари, муносабати ва баҳоси мавжуд бўлади. Бугунги кундаги мураккаб ижтимоий муносабатларнинг бадиий адабиёт, хусусан, шеърятдаги талқини, биринчи навбатда адабиётшуносликнинг ўзи учун, иккинчидан, социология ва психология учун катта аҳамият касб этади.

Бадиий ижод маҳсулида инсон характери масаласи деярли барча илмий тадқиқотларда тилга олинади. Мумтоз ижодкорлар фаолиятига бағишланган ишларда ҳам даставвал инсон характери билан боғлиқ ҳоллар таҳлил этилади.

Адабиётшунос Эркин Худойбердиевнинг “Ҳабиб Саъдулла”, М. Мамуровнинг “Наманганда бир туп оқ ўрик”, Э. Муҳаммедовнинг “Иккинчи учрашув”, О. Носировнинг “Етукликка қадам”, Э. Нурматовнинг “Яна

остонангда”, А. Тошхўжаевнинг “Самимий сатрлар” ҳамда Ҳ. Солихўжаевнинг “Ҳабиб Саъдулла ҳикматлари тўғрисида” каби мақола ва тадқиқотларида Ҳабиб Саъдулла ижодининг у ёки бу томонлари ҳақида сўз боради, фикр-мулоҳазалар билдирилади.

Э. Худойбердиев “Ҳабиб Саъдулла” ижодига бағишланган китобида шоирнинг ижодий йўлига назар ташлашга ҳаракат қилади, шунинг баробарида адиб бадий маҳоратини, шоирона образ яратиш усулларини таҳлил этади.

Лекин Ҳабиб Саъдулла лирикасида инсон характерини яратиш усуллари ва унинг ижодидаги ўзига хосликлар алоҳида ўрганилган эмас.

Ўзбекистон халқ шоири Ҳабиб Саъдулла ўз ижодий фаолияти давомида турли лирик жанрга мансуб шеърлари орқали инсон характерини қирраларини ифодаловчи кўплаб намуналар яратган.

Лирикада инсон характерини очишга доим эътибор бериб келинган. Нафақат шеърят, балки ижодкор олами, унинг ўзига хос хусусиятлари, ижодий фаолияти ва адабиётимиз ривожига қўшган ҳиссаси тадқиқотчи олимлар томонидан ҳам эътироф этиб келинди. Лекин Ҳабиб Саъдулла ижоди асосидаги бу мавзу шу тизим бўйича қилинаётган ишларга янги мазмун қўшади.

Шоир шеъриятида инсон характерини ифодаси куйидаги воситалар орқали очиб берилади:

2. портрет воситасида;
3. сўз воситасида;
4. пейзаж билан боғлаш воситасида;
5. руҳият воситасида;
6. зиддиятли тасвирлар воситасида;
7. замон воситасида;
8. макон воситасида.

Лирикада, хусусан, Ҳабиб Саъдулла ижодида инсон характерини яратиш усулларини тадқиқ қилиш мазкур тадқиқотнинг назарий аҳамиятини белгилайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ҳамдамов У. Янгиланиш эҳтиёжи. -Т: “Фан” нашриёти. 2006 й.
2. Ҳайитметов А. Табаррук излар изидан. -Т: Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. 1979 й.
3. Ҳожиаҳмедов А. Шеърӣ санъатлар ва мумтоз қофия. -Т: “Шарқ” нашриёти. 1998 й.
4. Ҳотамоу Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. -Т: “Ўқитувчи” нашриёти. 1979 й.
5. Ҳожиаҳмедов А. Мумтоз бадиият малоҳати. -Т: “Шарқ” нашриёти. 2002 й.